

A vajai Vay Ádám Múzeum Baráti Köre

1967-ben alakult meg a Vay Ádám Múzeum Baráti Köre. Az azóta eltelt idő nem sok egy egyesület életében, mégsem érdektelen visszatekinteni a kör eddigi tevékenységére, részben a számvetés, részben a további útkeresés szándékával.

A kör alakulása idején még maga a múzeum is igen fiatal volt, alig három évvel azelőtt nyílt meg. A múzeum látogatói, támogatói körében felvetődött az a gondolat, hogy a múzeum tevékenységének hatékonyabbá tétele végett szervezni kellene egy olyan társadalmi egyesületet, amely szervezeti keretek között fejtené ki segítségét, támogatását. E spontán kezdeményezésből született meg a *Vay Ádám Múzeum Baráti Köre*, amelyet az egyesületekről szóló 1955. évi 18. sz. tvr. alapján a Baktalórántházi Járási Tanács VB Igazgatási Osztálya 1967 októberében nyilván-
tartásba vett és működését engedélyezte.

A baráti kör célját és feladatát az alapszabály a következőképpen rögzíti.

— Az egyesület célja, hogy a helyi és a járási pártszervezetek segítségével, a helyi és a járási tanácsi és művelődési szervekkel együttműködve széles körű társadalmi bázisa legyen annak a művelődéspolitikának, amely a hagyományokat megbecsülve, a marxista világnézetű szocialista tudatformálást tűzte ki célul, és ennek érdekében hatékonyan segítse a Vay Ádám Múzeum ilyen irányú kulturális tevékenységét. (Alapszabály 7. pont.)

— Az egyesület céljainak megvalósítása érdekében feladatának tekinti, hogy népszerűsítse a múzeum munkáját. (Alapszabály 8. pont.)

— A kiállítások, ismeretterjesztő előadások látogatására közönséget szervez (Alapszabály 9. pont.)

— Részt vesz a muzeális tárgyak felderítésében, gyűjtésében, régészeti leletek bejelentésében. (Alapszabály 10. pont.)

— A múzeum tudományos és alkotó munkájának elősegítése érdekében kiadványsorozatot indít. (Alapszabály 11. pont.)

— Ápolja a belföldi és külföldi rokonintézményekkel való kapcsolatot. (Alapszabály 12. pont.)

Az egyesületnek tagja lehet minden haladó gondolkozású dolgozó, aki a múzeumgy, a múzeumi munka iránt érdeklődik és azt az alapszabály célkitűzései szerint elő kívánja segíteni; pártolótagnak jogi személyek (községi tanácsok, állami gazdaságok, termelőszövetkezetek, fogyasztási és értékesítő szövetkezetek, ktsz-ek stb.) is beléphetnek. (Alapszabály 13. és 15. pont.)

1972-ig összesen 761-en léptek be a baráti körbe. Ezek között vannak törzstagok, akik évről évre megújítják tagságukat és vannak alkalmi belépők, akik múzeumlátogatásuk során csatlakoznak a tagsághoz, de belépésük gyakran formális s rendszerint egy évre szól. A tagok zöme helybeli és Szabolcs-Szatmár megyei, arányuk 92 százalék. A további 8 százalék a fővárosból, Baranya, Borsod, Komárom, Nógrád, Pest, Tolna és Zala megyéből toborzódott, és van a baráti körnek 9 külföldi tagja is. A foglalkozások szerinti megoszlásban legnagyobb a tsz-dolgozók aránya (65 százalék), az értelmiségiek aránya 25 százalék, míg a tagság 10 százaléka munkásokból, iskolai tanulókból, jogi személyekből tevődik össze.

Az alakulás óta eltelt idő azt igazolja, hogy a baráti kör alkalmas keret a múzeumi munka iránt érdeklődő és e munkát segíteni kész közösség tömörítésére, s az egyesületi közösség eredményesen valósította meg az alapszabály célkitűzéseit. A múzeum segítésének fő tartalma a tagok cselekvő közreműködése volt. Ez kiterjedt a gyűjtemény gyarapítására, a kiállítások és népművelési előadások közönségének szervezésére. Néhányan idegen nyelvű levelek és szakcikk fordítását vállalták, többen gépkocsijukkal ki- és visszazállították az előadókat, a művészvendégeket. A tagdíjak és felülfizetések pedig anyagi alapot adtak különböző kiadványok

költségeinek fedezésére. Mindezen tevékenység mellett az egyesület gyümölcsöző kapcsolatot tartott fenn a hazai és külföldi rokonintézményekkel.

A gyűjtemény gyarapítása terén elsősorban a néprajzi tárgyak gyűjtésével végzett számottevő munkát a kör tagsága. 1972-ig összesen 151 néprajzi tárgyat gyűjtöttek és adományoztak a múzeumnak. A fotótárat *Karabin Istvánnak*, a baráti kör eperjesi tagjának a felvidéki kuruc- és Rákóczi-emlékhelyekről készített felvételei gazdagították, s ugyancsak ő ajándékozta a múzeumnak *II. Rákóczi Ferenc* vadászimádságának díszes, kéziratos másolatát.

A franciaországi magyarság Rákóczi-hagyományápolásáról, a minden év szeptemberében megrendezett verresi Rákóczi-emlékünnepegről küldött rendszeres tudósítást és fotóanyagot a vigneuxi *Zilber, A.*, aki a távoltság ellenére is leikes barátja és támogatója a Vay Ádám Múzeumnak. Az adattárat a kör tagjainak témagyűjtései gyarapították. Értékes és bőséges anyagot gyűjtöttek a Tanácsköztársaság helyi és járási emlékeire és az 1945-ös felszabadulás eseményeire vonatkozóan. A néprajzi témagyűjtés során lejegyezték a helyi lakodalmas szokásokat, a különféle népi gyógy módokat és babonás hiedelmeket. A múzeum könyvállományát *Köpeczi Béla* közel ötszáz kötet könyv ajándékozásával bővítette.

A gyűjtemény gyarapításán kívül jelentős munkát végeztek a kör tagjai a kiállításokat és ismeretterjesztő előadások közönségének szervezésével, 1972-ig a nyolc állandó kiállításon kívül 47 időszak- és vándorkiállítást rendezett a múzeum és ezeket a tagok nemcsak rendszeresen látogatták, hanem közülük többen csoportos látogatást is szerveztek a termelőszövetkezeti tagok részére. A távolabb élő tagok közül *Kiss Gyula*, a szombathelyi tanítóképző intézet tanára hozta el hallgatóinak egy csoportját szabolcs-szatmári körútra és ennek során a vajai múzeum megtekintésére. A baráti kör tagságának számottevő szerepe van abban, hogy a múzeum látogatóinak száma állandóan emelkedik s már megközelíti a 25 ezret. A kör helybéli tagjai közül sokan eljártak és más hallgatókat is toboroztak a múzeum ismeretterjesztő előadásaira, sőt némelyik kiváló előadó a közeli helységekben lakó tagokat is ide vonzotta. 1967 és 1972 között 83 előadást rendezett a múzeum, s hogy ezek látogatottsági ága 61 fő volt, abban a baráti kör tagjai közönségszervező munkájának is része van. Az ismeretterjesztő program keretében a baráti kör más intézmények — a helyi diákotthon és a Béke Termelőszövetkezet, továbbá a megyei művelődési központ és a megyei könyvtár — segítségével négy „megyejáró” kirándulást szervezett a történeti és irodalmi emlékhelyek megtekintésére. Ezek a kirándulások az ismeretterjesztés mellett igen hasznosan gyarapították a múzeum tárgyi gyűjteményanyagát.

Eredményesen munkálkodott a múzeumi baráti kör a rokonintézményekkel való kapcsolat ápolása terén is. A keleméri Tompa Mihály-emlékszobával kiadványokat cserélt s a kör titkárának keleméri látogatása és előadása újabb barátokat szerzett a Vay Ádám múzeumnak. Ugyancsak kiadványt cserélt a baráti kör a Gyulai Erkel Ferenc Múzeum baráti körével és baráti körünk elküldte az alapszabályát is. Az Óriszentpéteri Helytörténeti Múzeum barátainak és mecénásainak az ottani múzeumi baráti kör létrehozására irányuló törekvését az alapszabály és szervezési tapasztalatok átadásával segítette. Sokoldalú a kapcsolat a Kisújszállási Móricz Zsigmond Gimnázium és Szakközépiskola honismereti szakkörével. *Zsoldos István* és *Tóth Albert* tanárok rendszeresen elhozzák szabolcs-szatmári kirándulásra a szakköri tagokat, akik mindig szívesen látott vendégei a baráti körnek. A szakkör nagykunsági néprajzi gyűjteményt mutatott be a vajai múzeumban.

A határon túli rokonintézmények közül a nagyszőlősi helytörténeti gyűjteménnyel tartott kapcsolatot a baráti kör, és gyűjteményünk gyarapítására 135 darab olyan mikrofilmet kaptunk, amely Nagyszőlős helytörténetére vonatkozó levéltári anyagról készült. A kassai Batsányi-körrel való kapcsolat révén pedig a Vay Ádám

Múzeum fotóanyaga gyarapodott a dóm falában elhelyezett Rákóczi-dombormű fényképével, amelyet *Görcsös Mihály*, a Batsányi-kör titkára látogatása alkalmával ajándékozott a múzeumnak.

A baráti kör az alapszabály célkitűzésének szellemében igyekezett anyagi lehetőséget teremteni a múzeumi kiadványok megjelentetéséhez. Nagyobb részben a tagdíjakból, kisebb részben a kiadványok értékesítéséből eredő bevételek lehetővé tették két ismertető füzet, egy helytörténeti összeállítás és az 1969. évi Vay Ádám-emlékkünnepség tudományos ülészsaka anyagának kiadását, továbbá a kör évenkénti tájékoztatójának megjelentetését. A tagok tevékenyen részt vettek a kiadványok népszerűsítésében, terjesztésében is.

A baráti kör anyagi bázisának legszámottevőbb tételét a tagdíjak jelentették. Ilyen címen 1972-ig összesen 30 471 Ft folyt be, ezen belül a jogi személyek hozzájárulása 4300 Ft volt. A kiadványok eladása 19 611 forint bevételt jelentett, így a bevétel összesen 50 082 forintra rúg. Ebből a kiadványok nyomdai költségére 39 793 forintot és egyéb kiadásokra 3517 forintot fordított a baráti kör, tehát az összes kiadás 43 315 forint volt. A baráti kör működése ötödik esztendejének végén 6767 Ft tőkével rendelkezett.

Ennek az összegnek a tagdíjak és a kiadványok értékesítéséből várható gyarapodása anyagi lehetőséget biztosít a kör további terveinek megvalósításához. A népszerű ismertető füzet fogytával ennek újabb kiadására lenne szükség. A Vay Ádám Múzeum 1973-ban az *Esze Tamás*-hagyaték átadása alkalmából tudományos ülést rendezett, s a baráti kör tervbe vette, hogy ennek anyagát kötetben megjelenteti. Az egyesület további erősödése lehetőséget ad olyan pályázat kiírására is, amely részben közvetlenül a múzeum munkáját kívánja segíteni, részben pedig a megyei honismereti munkához szeretne ösztönzést adni.¹

1973-ban a Vay Ádám Múzeum egyik legnagyobb eseménye — amint ezt a múzeum baráti körének 7. számú Tájékoztatója írja — *Esze Tamás*nak és családjának ajándéka, amely gazdag tárgyi és dokumentációs anyaggal gazdagította a múzeum gyűjteményét. Az ajándékozók a tudatos meggondolás és a családi hagyományok tisztelete készítette arra, hogy kuruc-kori gyűjteményüket a múzeumba helyezték el. A gyűjteményanyag három csoportra tagolható:

- a) Tárgyi emlékek (köztük *Esze Tamás* armálisa eredetiben, továbbá képek, metszetek, szobrok, plakettek, érmék stb.);
- b) *Esze Tamás*ra, Vay Ádámra és a népi kurucságra vonatkozóan teljességre törekvő levéltári gyűjtés, továbbá mintegy 500 kötegből álló adattári dokumentáció;
- c) *Esze Tamás* könyvtárának a Rákóczi-szabadságharcra vonatkozó része.

A múzeum néprajzi gyűjteménye 1972/73-ban 36 darabbal gyarapodott, ebben jelentős része volt a Vásárosnaményban megrendezett VII. Országos Honismereti Diáktábornak is, mert a gyűjtött anyagot a Vay Ádám Múzeumnak ajándékozták. Néhány darabban a képzőművészeti anyag is gyarapodott.

Az állandó kiállítások az *Esze Tamás* és a Vay Ádám kiállítással bővültek. Ezeket 1973 szeptember 20-án nyitotta meg *Juhász Róbert*, a HNF Országos Tanácsának osztályvezetője. Az elmúlt év folyamán négy időszak kiállítását nyitott meg a múzeum, közülük honismereti szempontból különös érdeklődésre tarthat számot a Tákos községből való *Buda Lajosné* és *Simon Józsefné* himzéseiből bemutatott anyag.

A baráti kör tagjai nevezetes és lelkesítő feladat előtt állnak. Megkezdődtek ugyanis az előkészületek II. Rákóczi Ferenc születésének 300. évfordulójára. Ebből az alkalomból a Vay Ádám Múzeum össze szándékszik gyűjteni az 1945 utáni Rákóczi és kuruc hagyományok ápolására vonatkozó adatokat és dokumentumokat.

¹ A beszámoló eddigi része 1973. elején készült. Az azóta eltelt időszak eredményeit a következőkben foglaljuk össze.